

ТАМАРА СЕНІНА

«ДІАЛОГ ДВОХ КУЛЬТУР – 2016». БУДУВАННЯ ПОЛЬСЬКО – УКРАЇНСЬКОГО ПОРОЗУМІННЯ

У вересні 2016 року обласному літературно-меморіальному музею Юліуша Словацького в м. Кременці (Тернопільської області, що в Україні), виповнилось дванадцять років. Створений за сприяння президентів, представників урядів і народної дипломатії Польщі та України, у співпраці Міністерств культури обох держав, Спілок польських та українських письменників, науковців музею літератури ім. Адама Міцкевича у Варшаві та Кременця, з участю люблінських і кременецьких будівельників, Товариства польської культури в рідному місті поета, музей став яскравим взірцем співробітництва в галузі культури двох слов'янських народів, глибокої взаємоповаги і взаємодовіри, що відповідає творчому напрямку генія Юліуша Словацького, народженого в Кременці, серце якого змалку ділилося між ними...

Відтоді час пролетів миттєво, все ж закарбував у своїй історії чимало цікавих епізодів і подій, що працюють на успішне утвердження закладу серед музеїв України і Польщі. Покликаний від початку свого заснування (2004 року), виконувати особливу місію: єднати народи, він з року в рік оправдовує це неписане гасло. Міжнародні українсько-польські літературно-мистецькі зустрічі «Діалог двох культур», розпочаті у музеї в 2005 році, і які вже стали явищем в культурному та літературному житті обох країн, –

щорічне цьому підтвердження. Символічно, що й ідейними натхненниками та організаторами цього явища стали: музей Юліуша Словацького (директор – автор цих рядків) від України і Національний музей Землі Перемишлянської (директор – Маріуш Ольбромський разом із науковцем-мистецтвознавцем – Уршулею Ольбромською) від Польщі. У 2012 році цю ідею підхопили: музей Юзефа Пілсудського у Сулеювку (директор – Кшиштоф Ярачевський – онук Юзефа Пілсудського, і віце-директор Гжегож Новік), у 2015-му – музей ім. Анни та Ярослава Івашкевичів у Ставіску (директор – М. Ольбромський).

«Діалог», розпочинаючись щороку 4 вересня, в день народження поета, і, продовжуючись майже протягом тижня, демонструє насичену програму конференцій з участю провідних науковців, видатних письменників, літераторів і музейників України та Польщі, дальнього і ближнього зарубіжжя; презентації авторських творів (публіцистичних, прозових, поетичних, музичних); літературно-мистецькі вечори; концерти знаних в Україні та Польщі піаністів і співаків, лауреатів вітчизняних та міжнародних премій – виконавців класичних і народних музичних творів, сучасних мелодій; художній і фотографічні пленери... Коло шанувальників «Діалогу» з кожним роком зростає і поповнюється новими іменами.

Тематика наукових конференцій завжди виважена і будується на найкращих взірцях порозуміння і толерантності. «Романтизм польський та український», «Спільна культурна спадщина», «Мистецтво, традиції, люди», «Кременець – родинне місто Словацького», «Волинь, Галичина, Поділля – літературні і мистецькі», «Літературні польсько-українські взаємини в період міжвоєнного 20-річчя», інші теми, присвячені визначним датам і подіям обох держав – це саме ті, що згуртовують усіх учасників в одне тісне коло. Цьогорічний, XII Міжнародний літературно-мистецький форум «Діалог двох культур – 2016», що проходив

у музеї Юліуша Словацького упродовж 4–6 вересня, – підтвердження тому. Наукові конференції, «круглі столи», молодіжні «Літературні кав'ярні», фотопленири, презентації літературних видань, якими був заповнений кожен день, залишили по собі помітний слід як у науці, літературі і мистецтві, так і в історичних та політичних аспектах обох держав.

Тут, у приміщенні музею, на міжнародному рівні вшанували 160-річчя з дня народження Івана Франка, 145-річчя від дня народження Лесі Українки. Григорій Штонь виступив із темою «Бездержавний романтизм. Естетико-духовний вимір. Словацький – Шевченко – Леся Українка», а польський професор Генрик Дуда оприлюднив своє дослідження: «Іван Франко польськомовний. Кілька штрихів про повість *Для домашнього вогнища*». Саме Івану Франку належать перші критичні оцінки творчості Юліуша Словацького, бо вже в 70-х роках XIX століття він зацікавився польським романтиком. В одній із своїх рецензій Франко, аналізуючи творчість поета, писав: «після смерті Словацького його твори викликали такий ентузіазм, що їх цінували вище від творів Адама Міцкевича. На них зроста ціла плеяда наслідувачів...». Глибоко розуміла історико-філософську суть творів Словацького Леся Українка. Для них обох творчість польського поета служила справжнім взірцем. У контекст видатних українських імен впліталися й визначні польські постаті.

Натхненним було ознайомлення з майбутньою книгою *Ярослав Івашкевич – Вежа. Вибрані поезії* в перекладі українською мовою Дмитра Павличка та з участю самого перекладача. Презентуючи твори польського поета, який відвідав Кременець у 1969 році, Дмитро Павличко підкреслив, що своїми перекладами він

«хотів би показати полякам, що в особі Івашкевича ми маємо не тільки польського, а й українського поета. Як представник

своєї нації він писав польською мовою, але духовно у свою поезію ввів образ України повсталого, яка воювала за свою свободу. В Івашкевича є вірш, присвячений дисиденту Євгенові Маланюку. Івашкевич у своїх творах каже про українську мову, волю і долю. Він писав про українських воїв, якими наші люди орали... Я є польським патріотом за своїм письменницьким покликом. Переклав на українську твори 50 великих польських поетів. Під них відведено восьмий том збірки моїх творів. Цього року мене знову запрошують у Польщу, бо переклав українською 120 віршів великого поляка, мого друга Ярослава Івашкевича. Ярослав народився у Кальнику біля Вінниці. Його, сина економа, виховали наші українські жінки. Він був великим знавцем України. Написав масу поезій про мальовничу українську природу. Казав, що кращого неба, ніж у нас, не бачив ніде – коли сонце заходило, ця височінь мала стільки кольорів, що не міг їх описати, назвати жодним словом. Згодом, коли Івашкевич приїхав до Варшави, ніяк не зміг звикнути до тамтешньої природи – перед його очима були українські краєвиди...»

В музеї кожен із «Діалогів двох культур» стає неповторним, хоч і домінує в ньому постать Юліуша Словацького. Тут до великого Кременчанина ставлення обережне, не нав'язливе і не ідеалізоване. Наукові праці, що виголошуються під час таких зустрічей і дотичні до його імені, обов'язково торкаються й інших, вартих уваги, особистостей. Відкриваючи нові імена в літературі чи то в мистецтві, «Діалог», зосереджує увагу й на особливих фактах у спільній історії, популяризує їх у пресі, в збірниках, у книгах, в інших виданнях. Місто Словацького по праву стало незмінним місцем зустрічей українських та польських інтелектуалістів, прагнучих будувати добросусідські взаємовідносини між державами у дружньому та щирому рукостисканні після дискусій і дебатів. Об'єднуючою темою на цьогорічному «Діалозі» було обговорення за «Круглим столом» питання про встановлення у Кременці пам'ятної таблиці, присвяченої колишньому учню Кременецького ліцею – всесвітньовідомому скульптору Томашу Оскару

Сосновському (1812–1886). Тему для обговорення запропонували краєзнавці із Рівного, в особі голови Товариства ім. Т. Сосновського Ярослава Ковальчука, яку підтримав ректор Кременецької гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка Афанасій Ломакович.

Цікавою, хоч і дискусійною, була одна із конференцій «Про польські та українські дороги до незалежності. 1914–1920», запропонована Інститутом політичних досліджень ПАН у Варшаві. Озираючись у минуле, йдучи в ногу з подіями сьогодення, українські та польські історики – учасники «Діалогу» – торкалися спільних проблем: перемог і поразок 1914–1920 років, пошуків шляхів до порозуміння і єдності в наші дні. Художня література, історичні джерела, архівні матеріали певних років – служили джерелом для досліджень науковців обох сторін. Обговорення даної теми перейшло в емоційні дебати між істориками, літераторами, іншими небайдужими учасниками. Між професором із Варшави Гжегожем Новіком, який виступив із темою *Місце України в геополітичному баченні Юзефа Пілсудського* і Петром Кралюком, доктором філософських наук національного університету «Острозька академія», котрий оприлюднив *Оцінку українською стороною Варшавського договору Юзефа Пілсудського і Симона Петлюри*. Між Тадеушем Кшонстеком – полковником, викладачем Інституту Східної Європи Варшавського університету, який ознайомив з *Пам'ятними місцями польських і українських битв за Незалежність 1918–1920 рр. Між Варшавою і Києвом*, і Миколою Жулинським академіком НАН України, доктором наук, директором Інституту літератури ім. Тараса Шевченка у Києві, він підняв тему *Політичний трактат Аполло Коженювського «Польща і Москва»: проєкція на сучасну ситуацію*. Між Збігневим Пальським – кандидатом наук Інституту політичних досліджень ПАН у Варшаві і Наталею Єржеківською – кандидатом наук, старшим науковим

співробітником Інституту літератури ім. Тараса Шевченка НАН України у Києві, теми яких також перекликалися одна з одною: *Українські і польські військові пісні 1914–1920 рр.* і *Польські та українські письменники – учасники військових подій 1914–1920 років та відображення цих подій в їхній творчості*. У дискусії взяли участь Григорій Штонь, Гжегож Новік, Павел Рокіцький, Марія Копицінська-Лехунь, Валерій Левченко та інші українські і польські науковці, політологи, краєзнавці. В пам'яті залишилися слова, сказані під час цієї конференції Дмитром Павличком:

«Коли я став послом України у Польщі, найперше, що робив, – постійно наголошував на тих історичних подіях, коли ми з поляками стояли пліч-о-пліч. Бо в єдності ми завжди вигравали. Так, були часи, коли українці з поляками воювали. Розуміючи, які наслідки може мати нове протистояння між нашими народами, я вишукував у нашій минувшині будь-які моменти, які засвідчували, що нам з поляками треба бути заодно. Свого часу президенти Кучма і Квасневський підписали історичний, вважаю, документ – “Порозуміння і примирення”. Тоді я перебував під впливом великого польського політика, редактора “Культури” Єжи Гедройца, який, звертаючись до своєї влади, казав: “Союз Польщі з Україною – це набагато важливіше для Варшави, ніж вступ Польщі до НАТО”. Ці слова слід пам'ятати завжди, кажучи про українсько-польські взаємини. Бо їх висловив великий польський патріот, який після Папи Римського Івана Павла II чи не найбільша у XX столітті постать польського національно-державницького і загальноєвропейського мислення. Дуже добре колись казав Іван Павло II: ми повинні все дуже добре пам'ятати. Але не для того, щоб роз'яструвати рани, а для того, щоб будувати майбутнє без трагічних подій. Хотів би, щоб наші брати почули мене. Хочу, щоб ми, поляки і українці, наближалися один до одного...».

Літературно-мистецький форум 2016 року охопив собою чимале коло однодумців, понад сто учасників, котрі, не дивлячись на надзвичайно складну ситуацію в Україні

– війну на Сході, приїхали в Кременець чи не з усієї України, чи не з усіх воєводств Польщі. Прибули з Литви, із Великобританії, Франції, Швейцарії, Австрії, Греції, Іспанії...

Кожен день форуму закінчувався так званою театралізованою «Літературною кав'ярнею» – інсценізованими молоддю, виступами учнів із Польщі, Чехії, Словачії, Німеччини й України – представників Європейської Родини шкіл ім. Юліуша Словацького, яка діє під керівництвом пана Анджея Круля (викладача з м. Хожув РП) понад двадцять років. Гідною була відповідь зі сторони української, яку представив музичний гурт «Друзі» – студентів Кременецької гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Як завжди на завершення програми Європейської Родини шкіл ім. Ю. Словацького відбулося садіння троянд та інших квітів у дворі музею – в дарунок Поету.

Літературно-мистецький форум 2016 року відійшов у минуле, а в пам'яті залишилися спільно прожиті дні, чимало приємних епізодів, незабутні спілкування і враження... Надихаючим на наступні «Діалоги» стало спільне звернення-привітання від Уряду Республіки Польща (заступника голови Ради Міністрів) і Міністра культури та Національної Спадщини Республіки цієї ж держави, яке озвучила директор департаменту Міністерства Дорота Якуб'як-Янішевська:

«Шановні Учасники та Організатори зустрічі «Діалог двох культур»! Музей Юліуша Словацького у Кременці в черговий раз став місцем інавгурації «Діалогу двох культур», обміну думок, поглядів та мистецьких презентацій. Родинна садиба Великого Романтика не є мертвим, забутим, штучним твором – а живою тканиною міста, спрямованим у майбутнє вогнищем культури, музеєм, котрий співпрацює з науковими установами, шкільною та студентською молоддю, з мистецьким середовищем... «Цьогорічна тематика «Діалогу» спонукає до роздумів над дорогами до незалежності. Ними переповнена романтична література обох наших народів. Учасники «Діалогу двох культур»

добре знають вагу понять: «воля», «мультикультуралізм», «приянь». Кременецькі зустрічі кілька років підряд плідно перекликаються із зустрічами в музеї Анни та Ярослава Івашкевичів у Ставіску, що служить будуванню польсько-українського порозуміння, а також популяризації наших культур. Музей Юліуша Словацького в котрий раз підтверджує, що є центром мистецьким і дослідницьким, відкритим і діючим...»

Від себе ж хочеться додати, що успіхи «Діалогу» – у великій мірі залежать і від наших друзів: науковців із Києва і Варшави, Львова і Кракова, Чернігова і Познаня, Ужгорода і Вроцлава, Кривого Рогу і Перемишля, Умані і Любліна, Хмельницького і Сулеювка, Житомира і Гданська, Луцька і Хелма, Тернополя і Жешува, Кременця і Хожова, Бережан і Торуня, Старого Скалата і Борщова, Велеснева і Вишнівця..., за що ми їм вдячні.

В рамках цьогорічного «Діалогу» відбулися: художня виставка, представлена Кременецьким краєзнавчим музеєм; екскурсії Кременцем, в інші міста регіону; Міжнародний українсько-польський турнір ім. Юліуша Словацького – чемпіонат зі стрибків на лижах із трампліну.

Проведенню Міжнародного форуму «Діалогу двох культур – 2016» від української сторони сприяли: Тернопільська обласна рада, Тернопільська обласна адміністрація, управлінням культури Тернопільської ОДА, Тернопільський обласний методичний центр народної творчості, Кременецька міська рада, міський відділ культури. Представники «Діалогу» від польської сторони брали участь під патронатом Уряду і Міністерства культури та Національної Спадщини Республіки Польща, при сприянні Фондації «Допомога полякам на Сході», Інституту політичних досліджень польської Академії наук у Варшаві, адміністрації Гродзінського повіту, Генерального Консульства РП в Луцьку.